**Lakivaliokunnalle**

**Asia: Vaasan hovioikeuden lausunto HE 17/2018 vp (Laki syyttäjälaitoksesta ym.)**

**1. Yleistä**

Uudistuksella tähdätään syyttäjälaitoksen uudelleenorganisointiin, toimintatapojen yhtenäistämiseen ja resurssien kohdentamiseen nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla. Pidän näitä tavoitteita oikein asetettuina. Olen myös vakuuttunut siitä, että suunniteltu toimintatapojen yhtenäistäminen ja toiminnan määrätietoinen systematisointi rikosprosessin käsittelyketjun alusta lukien tehostaa asioiden käsittelyä sen kaikissa vaiheissa.

Hovioikeuden näkökulmasta ei ole edellytyksiä eikä tarvettakaan ottaa kantaa siihen, millaisilla hallinnollisilla järjestelyillä ja organisaatiolla tähän on tarkoituksenmukaista pyrkiä. Tuomioistuinlaitoksen näkökulmasta olennaista on se, että pystymme jatkamaan hyvää ja rakentavaa yhteistyötä kaikkien keskeisten yhteistyötahojemme kanssa ja sitä vielä parantamaankin. Syyttäjät, oikeudenkäyntiavustajat ja käräjäoikeudet sekä yhteistyö näiden tahojen ja hovioikeuksien kanssa on tässä suhteessa avainasemassa. Pyrin lausunnossani keskittymän tähän näkökulmaan kokemuksieni mukaan vaikuttaviin muutosesityksiin (2. johtamisjärjestelmä ja 3. asioiden siirtäminen). Esitystä lukiessani minulle on kuitenkin herännyt epäilys siitä, että esitys ei ole aivan kaikilta osin erityisellä huolellisuudella valmisteltu. Kiinnitän huomiota yhtenn tällaiseen kohtaan (4. virkasyytteen ajaminen).

**2. Johtamisjärjestelmä**

Vaasan hovioikeuspiirin alue kuuluu tällä hetkellä kolmen eri syyttäjänviraston toimialueeseen, joista kahden (Länsi-Suomen ja Sisä-Suomen syyttäjänvirasto) pääasiallinen toimialue kuuluu Turun hovioikeuden tuomiopiiriin. Yhteistyö sekä päätoimipaikkojen että palvelutoimistojen kanssa on kuitenkin käytännössä sujunut hyvin. Tässä suhteessa uudistus selkiyttää tilannetta, kun koko hovioikeuspiirimme kuuluu yhteen alueeseen. Toisaalta nyt Turun hovioikeuden tuomiopiiri tulee jakautumaan kahden alueen kesken.

Sekä hovioikeuden että käräjäoikeuden johtamiskokemukseni perusteella voin todeta, että tuomioistuimen kannalta keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat olleet johtavien kihlakunnansyyttäjien lisäksi palvelutoimistoista vastaavat apulaispäälliköt. Säännös heistä on lakiehdotuksen 18 §:ssä. Heidän nimittämisestään ja toimikauden kestosta (17 §) ja virkasyyteforumista (27 §) ei ole samanlaista säännöstä kuin muista syyttäjänvirioista, vaan asiasta säädettäisiin asetuksella. Ulkopuoliselle lukijalle ei oikein aukene, mihin tämä sääntelytekniikka perustuu. Johdonmukaisemmalta tuntuisi säännellä kaikista viroista yhdenmukaisella tavalla.

Johtaminen valtionhallinnossa ammattilaistuu. Syyttäjälaitoksenkin kannattaisi jossain tilanteessa harkita johtamiseen erikoistuneen henkilön rekrytointia syyttäjälaitoksen ulkopuolelta asiantuntijasyyttäjän sijasta. Vaihto eri sektorien kesken voisi olla myös hyödyllistä. Määräaikaisten johtajien käyttö vaatii hyvää suunnittelua ja virkojen houkuttelevuus paranisi, jos niihin liittyy mahdollisuus saada toimikauden jälkeen toinen virka. Tällainen mahdollisuus otettiin tuomioistuinlakia säädettäessä huomioon.

Ulkopuolisen on vaikea saada selko siitä, miten apulaispäälliköiden ja johtavien aluesyyttäjien sijoituspaikat on tarkoitus koordinoida, kun alueilla ei tulisi olemaan päätoimipaikkaa. Johtava aluesyyttäjä voisi siten toimia missä tahansa paikallisessa toimipisteessä. Avoimeksi jää, miten apulaispäälliköt on ajateltu sijoitettaviksi ja miten menetellään, jos uusi johtava aluesyyttäjä sijoitetaan muuhun toimipisteeseen kuin edeltäjänsä.

**3. Asioiden siirtäminen**

Nykyisin voimassa olevan lain (laki syyttäjälaitoksesta 7 § 3) mukaan käräjäoikeudessa syytettä ajanut syyttäjä voi antaa käräjäoikeuden ratkaisusta valittamisen, valitukseen vastaamisen, pääkäsittelyssä esiintymisen tai muun muutoksenhakemiseen liittyvän toimenpiteen toisen syyttäjän tehtäväksi tämän suostumuksella, jos se on asian laatu huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Nyt käsillä olevan esityksen 21 §:n (rikosasian siirtäminen toiselle syyttäjälle) mukaan syyttäjä voi antaa käsiteltävänään olevan rikosasian toisen syyttäjän tehtäväksi tämän suostumuksella, jos se on asian laatu ja muut seikat huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tämä edellyttää kummankin syyttäjän ja heidän esimiestensä suostumusta. Pidän tätä ehdotusta hyvin ongelmallisena. Jotta asian voisi ymmärtää, pitää käydä läpi lainsäädännön historiallista taustaa.

Nykyisin voimassa oleva säännös otettiin alun perin oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 19 §:ään sen eduskuntakäsittelyssä (LaVM 12/1997 s. 12). Tuolloin oli voimassa mm. korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1990:154 ilmenevä periaate, että toisen syyttäjäpiirin syyttäjä tarvitsi erillisen lääninsyyttäjän antaman määräyksen voidakseen ajaa toisen syyttäjän toimialueen juttua hovioikeudessa. Se teki suunnitteluvaiheessa olleet hovioikeussyyttäjähankkeet hankaliksi toteuttaa ja tähän haluttiin joustoa. Tuolloin syyttäjälaitoksen kehitys oli vielä siinä vaiheessa, että osa syyttäjänvirastoista oli itsenäisiä erillisvirastoja (vanhat kaupunginviskaalinvirastot) ja osa kihlakunnanvirastojen osia (vanhat nimismiespiirit). Tuossa tilanteessa oli pätevät syyt edellyttää siirrolle syyttäjien hyväksyntää.

Syyttäjänvirastot on sittemmin muodostettu itsenäisiksi alueeltaan suuremmiksi virastoiksi ja syyttäjien toimivalta on valtakunnallinen. Jostakin syystä lainkohta siirrettiin kuitenkin syyttäjälaitoksesta annettuun lakiin oikeudenkäymiskaaresta sellaisenaan, vaikka sen säätämisen perusteena olevat ongelmat olivat käytännössä poistuneet. Näen muutettavaksi esitetyssä lainkohdassa kaksi ongelmakenttää. Toinen on käytännöllinen ja toinen periaatteellinen.

Käytännön ongelma tulee siitä, että etenkin huomattavasti yleistyneille useampipäiväisille pääkäsittelyille on hovioikeudessa nykyisin vaikea löytää kaikkien osallistujien kalenteriin sopivia päiviä. Sama tilanne on ymmärtääkseni käräjäoikeuksissa. Syyttäjänvirastojen välillä ja vielä enemmän niiden sisällä on huomattavia eroja valmiudessa hoitaa toisen syyttäjän rutiininomaisia juttuja. Jäykkä suhtautuminen syyttäjän vaihtamiseen muodostaa helposti esteen pääkäsittelyn ajoittamiselle ja sitä kautta viivyttävät asioiden käsittelyä ja aiheuttavat toisaalta tehottomuutta hovioikeuksien toimintaa ja toisaalta henkilöstöä kuormittavia kiirejaksoja, kun istunnot välillä kasautuvat ja välillä hajautuvat, kun ei löydetä kaikille sopivia päiviä. Syyttäjien kannan laajempi huomioon ottaminen johtaa paitsi tuomioistuinten myös asianajajien aikataulutoiveiden toteuttamismahdollisuuksien kaventumiseen. Periaatteessa asianajan toiveiden huomioon ottaminen on hyvin turvattu säännöksillä, mutta käytännössä he joutuvat olemaan joustavia, koska heillä ei ole oikeutta ottaa toimeksiantoja vastaan enemmän kuin voivat hoitaa.

Kokemusteni mukaan muissa maissa (Ruotsi, Norja ja Saksa) ei pidetä ollenkaan samalla tavoin kiinni saman syyttäjän osallistumisesta yksinkertaisen asian käsittelyyn eri vaiheissaan kuin meillä. Esitetty muutos laajentaa syyttäjän suostumus vaihtoon koskemaan muitakin tilanteita kuin hovioikeusvaihetta olisi selkeästi haitallista. Näin etenkin tässä tilanteessa, kun tarkoitus on jakaa uudella tavalla asioita ns. juttusäkkien avulla syyttäjälaitoksen sisällä, mikä hajauttaa edelleen juttujakoa. Joudun toteamaan, että aikanaan hyvässä ja asiallisessa tarkoituksessa lakiin toiminnan joustavoittamiseksi otettu säännös on johtamassa sen jäykistäjäksi - olemme kansanomaisesti asian ilmaisten menossa ojasta allikkoon.

Esitykseen liittyy se periaatteellinen ongelma, että tuomioistuinlain 8 luvun 8 §:n (asian uudelleen jakaminen) mukaan päällikkötuomarilla on oikeus tällaisessa tapauksessa määrätä vastoin tuomarin tahtoakin asialle toinen käsittelijä. Säännöksen soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi, koska perustuslain

21 §:n vaatii oikeudenkäynniltä oikeudenmukaisuutta (fair trial) ja jutun siirtämistä rajoittavat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioistuimen riippumattomuuden vaatimukseen perustuvat linjaukset ja eräs Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, jossa myös edellytettiin ryhtymistä toimiin jutun siirtämistä koskevan lain säätämiseksi. Totean, että jutun siirtämiseen toiselle syyttäjälle ei liity tällaista periaatetason ongelmaa, vaan kysymys on lähinnä pyrkimyksestä yhden viranomaisen toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisien menettelytapojen aikaansaamisesta. Mielestäni ei ole perustuslain kannalta ongelmatonta, että lainsäädännön mukaan jutun siirtäminen pois syyttäjältä vastoin tämän tahtoa on tehty mahdottomaksi, mutta siirtäminen tuomarilta mahdolliseksi. Totean myös, että säännöksen yhteensopivuus perustuslain kanssa ei ole ollut missään vaiheessa perustuslakivaliokunnan tutkittavana. Esitän, että koko säännös jätetään kokonaan pois tai ainakin muutetaan seuraavaan muotoon:

> *Johtava aluesyyttäjä [vaihtoehtoisesti: tai apulaispäällikkönä toimiva syyttäjä] voi antaa syyttäjän käsiteltävänä olevan asian toisen syyttäjän käsiteltäväksi ilman tämän suostumusta, jos se on asian laatu ja muut seikat huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.*

Tällainen priorisointi olisi paremmin perustuslain systematiikan mukainen. Se tukisi myös koko käsittelyketjun toiminnan joustavuutta, ihmisoikeustuomioistuimen oikeudenkäyntiin osallistuvien tasapuolista kohtelun (equality of arms -periaate) vaatimuksen toteutumista ja edistäisi oikeudenkäytön tehokkuutta.

**4. Virkasyytteen ajaminen**

Esityksen 27 § 3:n mukaan syyttäjää syytetään virkarikoksesta hovioikeudessa. Syyttäjänä on valtakunnansyyttäjä tai hänen määräämänsä syyttäjä. Perustuslain 110 §:n mukaan oikeuskansleri tai oikeusasiamies voivat ajaa syytettä tai määrätä syytteen nostettavaksi syyttäjää vastaan laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa. Säännöstä on vakiintuneesti sovellettu niin, että he yleensä itse määräävät jonkun vakinaisessa virassa olevan syyttäjän ajamaan syytettä.

Nyt käsillä oleva lainmuutos aiheuttaa tulkintavaikeuden siitä, kuka antaa määräyksen syytteen ajamiseen. Laillisuusvalvonnassa on usein korostetusti esillä perusoikeuksien noudattaminen. Kanteluasioiden yhteydessä saatetaan joutua ottamaan kantaa viraston toimintatapojen ja toimiohjeiden yhteensopivuudesta niiden kanssa. Laillisuusvalvojien asema huomioon ottaen olisi paikallaan lisätä lainkohtaan seuraava virke:

> *Oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen määräämän syytteen ajamisesta säädetään erikseen [tai vaihtoehto: perustuslain 110 §:ssä].*

Vaasassa huhtikuun 10 päivänä 2018

Tapani Vasama

Presidentti

Vaasan hovioikeus